

70094 Κοινωνιογλωσσολογία

Ελένη Σελλά, Καθηγήτρια, [elesella\[at\]turkmas.uoa\[dot\]gr](mailto:elesella[at]turkmas.uoa[dot]gr)

Σύνολο ωρών διδασκαλίας: 3 ώρες εβδομαδιαίως θεωρητικής διδασκαλίας

Βασικός εκπαιδευτικός-μαθησιακός στόχος του μαθήματος σύμφωνα με το πνεύμα και τη γενικότερη στόχευση της κατεύθυνσης στην οποία το μάθημα προσφέρεται.

Το Μάθημα “Κοινωνιογλωσσολογία” αποτελεί μάθημα υποχρεωτικό της Α' Ειδίκευσης “Γλώσσα, Μετάφραση, Γραμματεία και Πολιτισμός” του Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος.

Στόχος του μαθήματος είναι η παροχή γνώσεων και η ανάπτυξη κριτικής σκέψης των φοιτητών σχετικά με ένα από τα κρίσιμότερα για τη σημερινή εποχή ζητούμενα του τομέα της Κοινωνιογλωσσολογίας, της σύνδεσης Γλώσσας και Εθνικής Ταυτότητας. Η εμπλοκή της γλώσσας σε πολιτικής και κοινωνικής υφής θέματα είναι σύμφυτη με την ύπαρξη και τη λειτουργία της. Η γλώσσα λειτουργεί ως καθοριστικό στοιχείο της φύσης των ποικίλων ανθρωπίνων ομαδοποιήσεων, ως εκ τούτου και της “ταυτότητάς” τους, είτε συσπειρώνοντας ομογλώσσους στην ίδια ομάδα είτε αποκλείοντας από την ομάδα τους αλλογλώσσους. Σκοπός του παρόντος μαθήματος είναι να στρέψουμε την προσοχή μας στη λεπτομερέστερη εξέταση της γλώσσας ως συστατικού ή διαφοροποιητικού στοιχείου των ταυτοτήτων που μπορεί να προσλάβουν οι διάφορες ομάδες ανθρώπων/ομιλητών, και συγκεκριμένα μελετώνται και παρουσιάζονται οι έννοιες εκείνες που συνδέονται με την «ταυτότητα»: γλώσσα/πολιτισμός, θρησκεία και φυλή. Ο προσδιορισμός και ο συσχετισμός των εννοιών «γλώσσα», «ταυτότητα» και «εθνικός» δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί χωρίς την εξέταση μιας ακολουθίας νέων εννοιών και νέων διπόλων, κυριότερα εκ των οποίων είναι τα: «γλώσσα και έθνος» ή «γλώσσα και εθνική ταυτότητα» ή «εθνική ταυτότητα και εθνοτική ταυτότητα» ή «έθνος και εθνισμός» ή «εθνισμός και εθνικισμός», ή «έθνος και κράτος», ή «εθνοτική ομάδα και μειονότητα», ή «εθνική μειονότητα και εθνοτική μειονότητα».

Απώτερος στόχος του μαθήματος είναι να αποκτήσουν οι φοιτητές το απαραίτητο εκείνο θεωρητικό υπόβαθρο ώστε α) να είναι σε θέση να διακρίνουν μεταξύ τους έννοιες εξαιρετικά ευαίσθητες, αμφίσημες ή πολύσημες σε κρίσιμες καταστάσεις όπως αυτές που βιώνουμε σήμερα και β) να έχουν στο μέλλον, ως διδάσκοντες, την ικανότητα να υιοθετούν την εκάστοτε κατάλληλη κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση των μαθητών τους και των συνθηκών επικοινωνίας τις οποίες βιώνουν, συνδυάζοντας εμπειρικά δεδομένα και θεωρητικές αρχές.

Τρέχουσα υποδειγματική δομή (state-of-the-art) του περιεχομένου αντίστοιχων ή συναφών μαθημάτων σε ομοειδή Τμήματα της ημεδαπής/αλλοδαπής και οι πιθανές αποκλίσεις από αυτήν.

Κατόπιν σχετικής έρευνάς μας σε σύγχρονα πανεπιστημιακά τμήματα Τουρκικών Σπουδών της ημεδαπής και της αλλοδαπής (λ.χ. Τμήματα Τουρκικής Γλώσσας και Φιλολογίας των Πανεπιστημίων της Τουρκίας, Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξινίων Χωρών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης), δεν προκύπτει η ύπαρξη αντίστοιχου μαθήματος, με συναφές περιεχόμενο προς αυτό του συγκεκριμένου μαθήματος.

Ανάπτυξη του περιεχομένου του μαθήματος σε θεματικές ενότητες

1. Κοινωνιογλωσσολογία (Εισαγωγή)
2. Ενδογλωσσική και διαγλωσσική διαφοροποίηση
3. Γλώσσα και εθνική ταυτότητα
4. Συσχετισμός και ορισμός των εννοιών “γλώσσα”, “ταυτότητα”, “εθνοτικός” και “εθνικός”
5. Ζητήματα καθορισμού της εθνοτικής ομάδας
6. Εθνικότητα και εθνική ταυτότητα
7. Εθνικισμός, εθνοτικότητα και εθνικότητα
8. Γλώσσα και εθνικισμός
9. Μειονότητα, γλωσσική μειονότητα και μειονοτική γλώσσα
10. Ιστορικές μειονοτικές γλώσσες στην Ελλάδα και η βιωσιμότητα αυτών
11. Η Βλάχικη ή Αρωμουνική ή Κουτσοβλάχικη και η Αρβανίτικη γλώσσα
- 12.. Η Σλαβομακεδονική, η Πομακική γλώσσα και η ελληνική Ρομανί
13. Η τουρκική γλώσσα στην Ελλάδα
14. Η ελληνική γλώσσα στην Τουρκία

Τρόπος εξέτασης του μαθήματος

Γραπτή εξέταση (70%) σε θέματα σχετικά με τις θεωρητικές παραδόσεις και προαιρετική εργασία (30% επί της συνολικής βαθμολογίας).

Όροι και Δομή Γραπτών Εργασιών

Οι εργασίες είναι ατομικές, η δε παρουσιάσή τους υποχρεωτική. Οι εργασίες πρέπει να κατατίθενται ολοκληρωμένες, το αργότερο, μέχρι την ημέρα των εξετάσεων του μαθήματος. Η ακριβής ημερομηνία κατάθεσης της εργασίας του φοιτητή πιστοποιείται από την κατάθεσή της στην ηλεκτρονική τάξη (e-class) της διδάσκουσας. Οι φοιτητές μας προβαίνουν σε θεωρητική ή/και πρακτική έρευνα και σχετική βιβλιογραφική αναζήτηση και χρήση. Η ολοκληρωμένη και τεκμηριωμένη άποψη του φοιτητή, συντεταγμένη κατά τα διδαχθέντα θεωρητικά και τυποτεχνικά πρότυπα αποτελεί και το βασικό μέτρο αξιολόγησης της εργασίας του φοιτητή.

Οι εργασίες είναι προαιρετικές, εύρους 3.000 έως 3.500 λέξεων σε σχετικά με τη διδακτέα ύλη ερευνητικά πεδία (βλ. κατωτέρω) και ποσοστό αξιολόγησης 30% επί της συνολικής βαθμολογίας

Οδηγίες για την εκπόνηση της Προαιρετικής Εργασίας

Στο μάθημα «Κοινωνιογλωσσολογία» οι φοιτητές αξιολογούνται βάσει γραπτής (ή προφορικής)

εξέτασης και της προαιρετικής εργασίας (30%). Στην εξέταση παρουσιάζονται μόνον όσοι έχουν εκπονήσει την εργασία – την οποία και παρουσιάζουν προφορικώς στο τέλος του εξαμήνου, για την εκπόνηση, δε, αυτής, έχουν ελεύθερη επιλογή μεταξύ των θεμάτων της διδακτέας ύλης.

Οδηγίες για την εκπόνηση της προαιρετικής εργασίας

Θέμα: Εργασία συνθετικής υφής

Γραπτή εργασία σε θέματα σχετικά με διδακτικής υφής θεωρητικά ζητήματα: κριτική παρουσίαση ενός επιστημονικού άρθρου ή κεφαλαίου ενός (συλλογικού ή μη) επιστημονικού έργου με θέμα σχετικό με τη διδακτέα ύλη (βλ. ανωτέρω).

Ακολουθούμενη βασική μεθοδολογία εσωτερικής αξιολόγησης στο πλαίσιο του μαθήματος.

Η αξιολόγηση της εκπαιδευτικής λειτουργίας (διδακτικής, ερευνητικής) ακολουθεί τις βασικές κατευθύνσεις και τη μεθοδολογία εσωτερικής αξιολόγησης του Τμήματος.

Βασική και η ενδεικτική βιβλιογραφία του μαθήματος καθώς και τα διανεμόμενα συγγράμματα.

A. Βασική Βιβλιογραφία του Μαθήματος

Προτείνονται συγκεκριμένα συγγράμματα για το μάθημα, συνοδευόμενα από φάκελλο του μαθήματος αναρτημένο στην ηλεκτρονική τάξη (e-class), ο οποίος περιλαμβάνει Σημειώσεις της διδάσκουσας καθώς και άρθρα από άλλα εγχειρίδια, συλλογικούς τόμους ή πρακτικά συνεδρίων της ίδιας ή άλλων συγγραφέων. Το περιεχόμενο δε επικαιροποιείται ανάλογα με την εκάστοτε διαμορφούμενη ύλη και τα τρέχοντα επιστημονικά θέματα.

Προτείνονται τα κάτωθι εγχειρίδια (καθώς και Σημειώσεις):

1. Σελλά-Μάζη, Ε. (2016). *Διγλωσσία, εθνική ταυτότητα και μειονοτικές γλώσσες*, Αθήνα, Λειμών.
2. Αρχάκης Α. & Κονδύλη, Μ. (2004). *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*. Β' έκδοση. Σειρά «Παραδόσεις» 8. Αθήνα, Νήσος.
3. Μπασλής, Γ. (2000). *Κοινωνιογλωσσολογία (Μικρή Εισαγωγή)*. Αθήνα, Γρηγόρη.

B. Ενδεικτική Βιβλιογραφία του Μαθήματος

Ελληνόγλωσση

Cummins, J. (1999). *Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας*, Gutenberg, Αθήνα.

Αλεξανδρής, Α., Παρέσογλου, Α. (1994). «Μουσουλμανικές μειονότητες στα Βαλκάνια», στο Βερέμης, Θ. (επιμ.). *Βαλκάνια, Από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Γνώση, Αθήνα, σσ. 741-874.

Βακαλόπουλος, Κ. (1990α). *Ιστορία του βορείου Ελληνισμού. Θράκη*. Αφοί Κυριακίδη.

Θεσσαλονίκη.

Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, Υπουργείο Εσωτερικών. (2013). *Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών*. 23-04-2013.

Γογωνάς, Ν. (2010). Γιατί η νέα γενιά Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα χάνει στη γλώσσα της, *Πολύδρομο 3ο* (9/2010).

Γογωνάς, Ν. (2012). Γλωσσική διατήρηση/μετακίνηση σε αραβόφωνους ομιλητές δεύτερης γενιάς στην Αθήνα: Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας, *Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου, Σταυροδρόμι γλωσσών και πολιτισμών: Μαθαίνοντας εκτός σχολείου, Θεσσαλονίκη 8-10. 4. 2011*, σσ. 357-369.

Δαμανάκης, Μ. (2010). «Απειλούμενες» ταυτότητες: χορήγηση ελληνικής ιθαγένειας σε περιόδους κρίσης. Κεσίδου, Α., Ανδρούσου, Α., Τσάφος, Β. (επιμ.) (2010). *Μετανάστευση, πολυπολιτισμικότητα και εκπαιδευτικές προκλήσεις: Πολιτική - Έρευνα - Πράξη, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Αθήνα, 14-15 Μαΐου 2010*, Ελληνικό Παρατηρητήριο για τη Διαπολιτισμική Παιδεία και Εκπαίδευση, Θεσσαλονίκη, 16-25.

Διβάνη, Λ. (1995). *Ελλάδα και μειονότητες. Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, Νεφέλη, Αθήνα.

Εμπειρικός, Λ, Ιωαννίδου, Α., Καραντζόλα, Ε., Μπαλτσιώτης, Λ., Μπέης, Σ., Τσιτσελίκης, Κ., Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.), (2001). *Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα, Πρακτικά Δημερίδων του ΚΕΜΟ, Αλεξάνδρεια, Αθήνα*.

Μάρκου, Ε. 2012. Ζυγίζοντας τις εθνότητες: ιεραρχήσεις καταγωγών, γλωσσών και εξωτερικών χαρακτηριστικών στο ελληνικό σχολείο. Ανδρουλάκης, Γ., Μητακίδου, Σ., Τσολακίδου, Ρ. (επιμ.), *Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου “Σταυροδρόμι Γλωσσών και Πολιτισμών: Μαθαίνοντας εκτός σχολείου”*, 8-10. 4. 2011, Πολύδρομο, Παιδαγωγική Σχολή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, σσ. 151-169.

Μπαμπινιώτης, Γ. (επιμ.). (1992). «Ψευδώνυμη γλώσσα ψευδεπίγραφου κράτους». *Η γλώσσα της Μακεδονίας*, σσ. 259-263.

Μπασλής, Γ. (2000). *Κοινωνιογλωσσολογία (Μικρή Εισαγωγή)*. Γρηγόρη, Αθήνα.

Μπατσαλιά, Φρ. & Σελλά, Ε. (2000). Πολυπολιτισμικές κοινωνίες: η σύγχρονη πρόκληση για το σχολείο, *Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας*, 25-26 Σεπτεμβρίου 2000, Αθήνα, σσ. 427-438.

Μπατσαλιά, Φρ. & Σελλά, Ε. (2004). Η εκπαίδευση των διδασκόντων την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα, *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου 1999-2003*, Κέρκυρα, σσ. 289-298.

Ρομποπούλου, Ρ. Και Σελλά-Μάζη Ε. (2014), “Ελληνορθόδοξη μειονοτική εκπαίδευση στην Τουρκία: νέα δεδομένα”, *Πρακτικά Συνεδρίου “Γλώσσες σε κρίση:” Συνέδριο του έργου ελληνογαλλικής συνεργασίας Ecsopolang, Βόλος, 18-19 Δεκεμβρίου 2014, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος* (υπό έκδοση).

Σελλά, Ε. (1997). Διγλωσσία και ολιγότερο ομιλούμενες γλώσσες στην Ελλάδα, *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα. Μια συμβολή των κοινωνικών επιστημών*, επιμέλεια Κ. Τσιτσελίκη, Δ. Χριστόπουλου, Κριτική, σσ. 349- 413.

Σκούρτου, Ε. (1997). (επιμ.) *Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*, Νήσος, Αθήνα.

Σκούρτου, Ε., Βρατσάλης Κ., Γκόβαρης Χρ. (2004). *Μετανάστευση στην Ελλάδα και εκπαίδευση: Αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης – Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης*, Πρόγραμμα 5 Εμπειρογνωμοσύνη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου/Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Αθήνα.

Τσακίρης, Δ. (2004) *Πολιτική ευρωπαϊκών κρατών και Τσιγγάνοι-Rom: Μια ιστορική επισκόπηση*. Ψηφιακή βιβλιοθήκη, Επιχειρησιακό πρόγραμμα “Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση” <http://www.openarchives.gr/visit/492827>

Τσιτσελίκης, Κ. (1996). *Το διεθνές και ευρωπαϊκό καθεστώς προστασίας των γλωσσικών*

δικαιωμάτων των μειονοτήτων και η ελληνική έννομη τάξη. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Τσιτσιπής, Λ. (1983b). «Κοινωνιογλωσσικά προβλήματα του ρεπερτορίου των ομιλητών της αρβανίτικης γλώσσας από τη σκοπιά της Εθνογραφίας της γλώσσας». *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 3ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.*: 269-298. Θεσσαλονίκη.

Τσιτσιπής, Λ. (1995). *Εισαγωγή στην ανθρωπολογία της γλώσσας*, Gutenberg, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Komondouros, M. & McEntee-Atalianis, L. (2007). Language Attitudes, Shift and the Ethnolinguistic Vitality of the Greek Orthodox Community in Istanbul. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 28, Issue 5, pp. 365-384.

Dimitras, P. (1992). Minorités linguistiques en Grèce. Giordan, H. (dir.). *Les minorités en Europe. Droits linguistiques et droits de l'Homme*, σσ. 301-321.

Dorian, N.c. (1981). *Language Death. The life cycle of a Scottish Gaelic Dialect*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Edwards, J. (1995). *Multilingualism*, Penguin Books, London.

Gal, S. (1979). *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*, Academic Press, New York.

Gardner-Chloros, P. (1991). *Language Selection and Switching in Strassbourg*. Oxford University Press, Oxford.

Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*, Blackwell, London.

Giordan, H. (dir.) (1992). *Les minorités en Europe, droits linguistiques et droits de l'homme*, Kimé, Paris.

Hersant, J. (2007). *Mobilisations politiques, co-gouvernementalité et construction ethnique (Sociologie du nationalisme turc à travers le cas des Turcs de Thrace Occidentale)*, Thèse de Doctorat, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris.

Hudson, R. A. (1991). *Sociolinguistics*, CUP, Cambridge.

Mackey, W. F. (1976). *Bilingualisme et contact des langues*, Klincksieck, Paris.

Pierré-Caps, S. (1995). *La multination, l'avenir des minorités en Europe Centrale et Orientale*, Odile Jacob. Paris.

Preston, D. (1993). *Sociolinguistics and Second Language Acquisition*, Blackwell, Oxford.

Romaine, S. ed. (1991). *Language in Australia*, Cambridge University Press. Cambridge.

Rundle, S. (1994). *Language as a social and political factor in Europe*, Faber & Faber. London.

Sintes, P. (2010). *La Raison du mouvement. Territoires et réseaux de migrants albanais en Grèce*, École Française d'Athènes, Karthala, Athènes/Paris.

Skourtou E. (2008). Linguistic Diversity and Language Learning and Teaching. An exemple from Greece. *Scientia Paedagogica Experimentalis*, XLV, 1, pp. 175-194.

Skutnabb-Kangas, T. (1981). *Bilingualism or Not? The Education of Minorities*, Multilingual Matters, Clevedon.

Stavros, S. (1995). The legal status of Minorities in Greece today: The adequacy of their protection in the light of current human rights perceptions. *Journal of Modern Greek Studies* (13, 1): 1-33. The John Hopkins University Press. Baltimore.

- Thomason, S.G. (2015). *Endangered Languages*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Trudgill, P. (1992b). *Introducing language and society*, Penguin, London.
- Trudgill, P. (1995). *Sociolinguistics. An introduction to Language and Society*, Penguin, London.
- Trudgill, P. (2002). *Sociolinguistic Variation and Change*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Wright, S. (2003). *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation*, Pallgrave Macmillan, New York.